

A. OPREŠNIK

ŽENE I MESEC

„U mukama me zabolio život
radjala majka,
Radi višega otac je
s ushićenjem plodio“

Njegov nemir, na prvi pogled izuzetno telesan, fizioloski, ima u osnovi neizgradjeni ali dovoljno nastučenu mahinaciju za svestranje korišćenja sitimčavih i ogrubeljivih, banaliziranih vidova života, za potpunije otkrivanje amblema, koji ga izdvajaju, tako sirovog, iz svih cerebralnih radnji uku-pno i koji ga suprotstavljaju moralnoj čistoti, ili ga, u istom pravcu, uzdižu do jednog smisla. Ali je izvesno prisustvo neke mučne, teške praznine, koja u protivteži svim voljama i svim stvaračkim peripetijsama ima svoj kontinuitet i naknadu od dobijenog trenutka, što njen umorno golicavi impuls hipertrifira do izrazitog povlačenja u sebe i do rezigniranog obeštećenja pred strahom. Jer, ma koliko se totalno otupljenje tretiralo prema eudemonološkim normama, i ma koliko nalazilo vidnog izraza u potrebi za psihičkom ravnotežom, ipak je bojan pred njim, u mentalitet celokupnog ispovedanja, impregnirala nešto prigušeno, drhtavo, kao predosećanje nečeg konačno besmislenog i nerazložnog. Ponekad, se uz spontani životni optimizam, sve lomi oko etički i estetski izgradjene ljuštura življena: da li će „veliko oslobođenje, Samoubitstvo, stupiti u moju sobu kad iz nje izadje poslednji Izgled“? No ta platforma ne čini isključujući satisfikaciju, pošto se ni jedan cilj, ni jedna

mogućnost ne sastoji samo u prepoznavanju trajnih, i u isto vreme, nedeljivih promašenja, niti se ona, na kraju, može da srvrst u sistematski gradjene doktrine — ona prosti proizilazi iz traganja za načinom života koji bi, pronadiv, „prepostavljao prekoračenje u većnost“. Raskidanje sa neizmenjivim tokom stvari bilo bi, prema tome, sasvim rezignirani gest: ništa vremen-ski produženo u otkupljenju vrednosti radi kojih se on čini i skoro ništa izbegnuto: van domena naših čula i proširenog izkustva nijedna egzotika ne krije toliko suštinskih ubudženja niti može da zameni već date slobode sna.

Medutim u svemu tome, pomalo skriveno, neuobičajivo, pulsira drugi, humanizirani vid pesnikovog shvatanja sveta. Nije to više ona svećna, bezbržna i pomalo površna veselost „devolaca“, ni namerno iskonstruisana fraza za tugaljivi dodir sa intimnom mistikom, pa ni mladički poneseno očaravanje naravima svoga ustrojstva, nego jedno svestranije zagledanje u celoviti splet sija, čije prisustvo, makar one bile fiktivne nameće i podgara ambiciju „za mirni put beskrajni i duboku na-branu vodu“. Ali se ne može reći da postoji neko izrazito opterećenje pod suviškom koga je taj „mirni put beskrajni“, uslovna kasnije, njegovo smirenje i lakše kazivanje. Jer, i kad priznamo prekretničku ulogu te

/NASTAVAK NA 5. STR./

Trajanja

Sajmište 1941

OBJAVLJUVEMO PISMO HILDE DOĆ, JEVREJKIE IZ BEOGRADA, UPUĆENO IZ LOGORA SA SAJMIŠTA DRUGARICAMA VAN ŽICA. NEPUNIH MESEC DANA KASNije HILDE ĆE BITI MEDJU PRVIM ŽRTVAMA MODERNIZOVANE MAŠINE SMRTI — GASNOG AUTOMOBILA.

Mila moja,

nisam mogla da pojmem da će naš susret, mada sam ga očekivala, da načini u meni takvu butu osećanja, da unese još više nemira u ovo haotično stanje moje duše koja ne može nikako da se smiti. Svim filozofijama je kraj na žičanoj ogradi; realnost kakvu vi van nje ne možete ni izdaleko da zamislite jer niste i Vi od bola urlikali — pruža se u potpunosti. Ta realnost je nenadmašna, naša beda ogromna, sve fraze o jačini duha padaju pred suzama od gladi i zime; sve nade o skorom izlasku se gube pred jednoličnom perspektivom pasivnog birstvo-vanja koje je po čemu na svetu ne liči na život. To nije ni ironija života. To je njegova najdublja tragedija. Možemo da izdržimo ne zato što smo jaki, nego samo s toga što nismo svakog trenutka svesni svoje beskrainje mizerije u pogledu svega, svega što sačinjava naš život. Već smo tu skoro devet nedelja, devet nedelja i još sam pomalo pismena, još umem pomalo da mislim. Svako veče, bez izuzetka, čitam tvoja i Nadina pisma i to mi je jedini trenušak kada sam malo nešto drugo, ne samo Lagerinsasse. Robija je zlato prema ovome, mi ne znamo ni zašto, ni na šta ni na koliko smo osudjeni. Sve na svetu je divno, i najbednija egzistencija van logora, a ovo je inkarnacija sviju zala. Svi postajemo zli, jer smo gladni, svi postajemo zojdžljivi i brojimo jedan drugom za logaju, svi su očajni — a ipak se niko ne ubija, jer smo svi skupa jedna masa životinja koju preživrem. Mrzim nas sve, jer smo svi jednako propali. Blizu smo sveta, a tako udaljeni od svih. Niškim nemamo veze, život svakog pojedinca napolju teče isto tako dalje, kao da se pola kilometra dalje ne odigrava klanica šest hiljada nevinih. Svi smo jednaki po svom kukačićluku i mi i Vi. Dosta.

Ja ipak nisam takav nejunač kao što bi po ovom moglo da sudiš. Podnosim sve što mene pogadja potpuno lako, bezbolno. Ali ta okolina. To je ono što me nervira. Ljudi mi idu na živce. Ni glad od koje plaeš, ni zima, pri kojoj ti se voda u čaši sledi i krv u žilama, ni smrad latrina, ni košava, ništa nije tako odvratno kao gomila koja zasljužuje sažaljenje, a ti još ne možeš pomoći, nego se samo staviti iznad nje i prezeti je. Zašto taj svet govori uvek samo o onom što vredja njegova creva i ostale organe vrlo cenjenog kadavera. A propos, pre neki dan smo uredili leševe, bilo ih je 27 u turškom paviljonu i to sve u front. Meni ništa nije više odvratno, ni najprljaviji posao. Sve bi se moglo kad bi se znalo ono što se ne može saznati: kada će se otvoriti kapija milosti. Kako li namere imaju sa nama? U stalnoj smo napetosti: hoće li nas streljati, díci u zrak, transportovati u Poljsku etc. To je sve sporedno! Sadašnjost samo treba preskočiti, nije ni malo prijatna, nimalo.

Sad je pola tri, dežuram celu noć u ambulantu (svaku četvrtu noć, u paviljonu kašlu) u horu i čuje se kapanje kiše sa krova. Ovde u ambulanti puši se furuna do zla boga, ali ko se dima ne nadimi... Ovo je moj najuzbudljiviji dan u logoru. Želeti nešto toliko, pa da se to ispuni, više je nego sreća. Možda ćemo se jednom živiti izvući i odavde u jedan srećniji život, jer to tako strasno, mada već malokrvno želim. Mirkana moja dobra, mi smo roblje zarobljeno, mnogo manje još od toga, mi nismo ni koliko gubarići, mi smo jedna prezrena i gladna horda, a kad i poređ svega čovek ugleda malo životu, a to si Ti, oseti tolilikohovili životnih sokova da struje u njemu. Samo, da, ovo većno samo — otrgnuti se posle od toga života toliko je bolno i gorko da mu ni more suza prolivenih nisu dovoljno merilo. Kako mi je sada teško. Plaćem i svi se smeju. „Zar ti koja vučeš kao muškarac smeš da plaeš kao sentimentalna šiparica!“

Ali što ču kad mi je toliko grozno teško pri duši. To je retren koji celu noć ponavljam. Znam da nema izgleda da ćemo skoro izići, a napolju ste ti i Nada, jedino što me vezuje za Beograd koji po nekoj nesvakidašnjoj kontradikciji istovremeno strašno mrzim i strašno volim. Ti ne znaš kao što ni ja nisam znala što ta znači ne biti ovde. želim ti da to nikad ne saznaš. Već kao dele bojala sam se da me ne zakopaju život. I ovo je neka vrsta prividne smrti. Hoće li posle nje biti vaskresenja? Nisam nikad toliko mislila na vas dve, kao sada. Stalno razgovaram sa Vama i želim da vas vidim, jer ste Vi za mene onaj „izgubljeni raj“. Vi ste jedine koje za mene postojite, jer ove unutra preživrem, one napolju mrzim. Često kad mislim da ne ide dalje, setim se da imam Vas i da zato vredi živeti. Pomicao na Vas i želja da se ponovo nadjemo, održava me. Ja nisam bila svesna prijateljstva našeg u svoj njegovoj velelini.

Ža mene se nemojte nimalo brinuti, moje telo i duši dobili su liniju i to više nego propisnu, ali sam vedo i čila, sem dana kao što je današnji, kad čeprikam po ranama. Moram da istrajam (ne kažem to suviše ubedjeno), ali moram ipak.

Ljubi vas vaša
Logorka